

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИКИ

УДК 811.111:81'373.45

І. Ю. Афонїна

И. Ю. Афонина

I. Yu. Afonina

*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

КОРОЛІВСЬКА АНГЛІЙСЬКА ТА АРИСТОКРАТИЧНИЙ КОД СПІЛКУВАННЯ В СУЧАСНІЙ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ КОРОЛЕВСКИЙ АНГЛИЙСКИЙ И АРИСТОКРАТИЧЕСКИЙ КОД ОБЩЕНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ ВЕЛИКОБРИТАНИИ KING'S ENGLISH AND THE ARISTOCRATIC CODE OF COMMUNICATION IN MODERN BRITAIN

Спираючись на книгу Саймона Хеффера «Strictly English» (2010) та виявлені в ній неправильності і спотворення слів у сучасних британських ЗМІ, зроблено спробу розмежувати нормовану, або королівську, англійську мову і мову вищих класів і аристократії. Характер свідчить про погіршення якості викладання англійської мови та літератури в університетах Великобританії. Дає про себе знати також відсутність тієї класичної освіти, яка базується на вивченні іноземних мов і запам'ятовуванні значень іншомовних слів, освоєнні складних граматичних конструкцій і категорії модальності в рідній мові. Мові вищих класів чітко протиставляється мова ЗМІ і за способом комунікації, які в першому випадку визначаються як прямі і однозначні, а в другому – як непрямі і алегоричні. Створений і культивованим англійською аристократією код спілкування, побудований на тих категоріях слів, які породжують двозначність у висловленні і незмінне питання: «А що малося на увазі?». Це усі ті категорії слів і засоби мовного вираження, які в журналістиці отримали назви «вбивць» сенсу і настійно не рекомендуються для використання в ЗМІ. До них належать іноземні слова, які значно ускладнюють розуміння тексту, абстрактні іменники, які служать для створення дистанції і нещирості у спілкуванні, евфемізми, використання іменників і дієслів у метафоричних значеннях, так як вони швидко застарівають, і інші засоби непрямого способу спілкування. Зроблено висновок про те, що, незважаючи на сувору заборону на використання основних елементів аристократичного коду спілкування в ЗМІ, журналісти тільки виграли б, якби знали іноземні мови і соціальні конотації слів, позначені як U – non-U у книзі «Noblesse Oblige» Алана Росса, Івліна Во і Ненсі Мітфорд. Книга Хеффера допомагає, з одного боку, чітко розмежувати нормовану англійську мову і мову ЗМІ, з іншого боку, підкреслити значимість і життєздатність мови вищих класів Великобританії, для яких гра словами і значеннями, імплікації і підтексти – це завжди прояв своєї індивідуальності, почуття гумору і високого інтелекту, що підкреслюють їх соціальну винятковість.

Ключові слова: мова ЗМІ, королівська англійська, мова англійської аристократії, аристократичний код спілкування, прямий та непрямий код спілкування.

Опираясь на книгу Саймона Хеффера «Strictly English» (2010) и выявленные в ней неправильности и искажения слов в современных британских СМИ, сделана попытка провести разграничение между нормированным, или королевским, английским языком и языком высших классов и аристократии. Характер свидетельствует об ухудшении качества преподавания английского языка и литературы в университетах Великобритании. Дает о себе знать также отсутствие того классического образования, которое базируется на изучении иностранных языков и запоминании значений иностранных слов, освоении сложных грамматических конструкций и категории модальности в родном языке. Языку высших классов четко противопоставляется язык СМИ и по способам коммуникации, которые в первом случае определяются как прямые и однозначные, а во втором – как непрямые и иносказательные. Созданный и культивируемый английской аристократией код общения построен на тех категориях слов, которые порождают двусмысленность в высказывании и неизменный вопрос: «А что имелось в виду?». Это всё те категории слов и средства языкового выражения, которые в журналистике получили названия «убийц» смысла и настоятельно не рекомендуются для использования в СМИ. К ним относятся иностранные слова, значительно затрудняющие понимание текста, абстрактные существительные, которые служат для создания дистанции и неискренности в общении, эвфемизмы, использование существительных и глаголов в метафорических значениях, так как они быстро устаревают, и другие средства непрямого способа общения. Сделан вывод о том, что, несмотря на строгий запрет на использование основных элементов аристократического кода общения в СМИ, журналисты только выиграли бы, если бы знали иностранные языки и социальные коннотации слов, обозначенные как U – non-U в книге «Noblesse Oblige» Алана Росса, Ивлина Во и Нэнси Митфорд. Книга Хеффера помогает, с одной стороны, четко разграничить нормированный английский язык и язык СМИ, с другой стороны, подчеркнуть значимость и жизнеспособность языка высших классов Великобритании, для которых игра словами и значениями, импликации и подтексты – это всегда проявление своей индивидуальности, чувства юмора и высокого интеллекта, подчеркивающих их социальную исключительность.

Ключевые слова: язык СМИ, королевский английский, язык английской аристократии, аристократический код общения, прямой и непрямой код общения.

All inaccuracies and distortions of the language use in modern British media, revealed by Simon Heffer in his book «Strictly English», made an attempt to draw a distinct demarcation line between King's English, the English of the press, on the one hand, and the English of the upper classes of Great Britain, on the other. The errors in the press, such as confusion of words similar in a sound form or spelling, the use of foreign words in the wrong meanings, distortions of names, etc. testify to the deterioration of education at some universities of Great Britain. They also point to the lack of a classical education based on the study of foreign languages, Greek and Latin, in the first place, which facilitates learning foreign words and mastering complicated grammar structures and subtleties of modality in the English language. The language of the press is clearly opposed to the language of the upper classes by methods of communication. If the former is characterized by direct and straightforward ways of communication, the latter manifests indirect and hidden ways of interaction. Cultivated by the upper classes and the aristocracy, this code is based on the categories of words which originate ambiguity in speech or texts and raise the eternal question «What is meant by this or that?». In journalism these categories of words are labeled as «killers» of meaning. They include foreign words which considerably obscure understanding, abstract nouns that serve to create distance and insincerity in communication, adjectives which very often veil the real state of things, serve as a means of linguistic manipulation, especially when used to describe emotions, opinions and feelings. Here, also, belong euphemism and metaphorical meanings of nouns and verbs. The author concludes that, despite stringent prohibition for journalists to use these categories of words

in the media, journalists and professional writers would only benefit if they were aware of them as well as of social connotations of words marked as U – non-U words in the book «Noblesse Oblige» by Alan Ross, Evelyn Waugh and Nancy Mitford. Heffer's book allows to clearly see the demarcation line between the English of the media and the English of the upper classes of Great Britain based on play upon words and various implications to express individuality and sense of humour, intellect and social exclusiveness.

Keywords: the English of the media, the English of the British aristocracy, the aristocratic code of communication, direct and indirect ways of communication.

Книгу Саймона Хеффера (Simon Heffer) *Strictly English* [1] можна розглядати як сучасний підручник для усіх, хто користується англійською мовою з професійною метою, і для журналістів у першу чергу. Професор Кембриджського університету, викладач англійської мови, нині помічник редактора газети *The Daily Telegraph*, Саймон Хеффер висловлює одночасно дві точки зору – академічну, з позицій стану справ у системі освіти в цілому і тих негативних процесів, які її супроводжують, і позицію редактора і кореспондента. Поява цієї книги не випадкова. Вона є знаком особливого, пануючого впливу ЗМІ на формування стилю мови і розвиток мови в цілому.

Тривалий час займаючись редакторською діяльністю, Хеффер збирає багатющий мовний матеріал з газетних і журнальних статей. Аналіз помилок, спотворень і виявлені ним неточності у використанні мови на усіх рівнях дозволяє побачити негативні процеси, що відбуваються сьогодні у сфері журналістики. Слідом за англійськими лінгвістами ХХ ст., борцями за чистоту мови Генрі і Френком Фаулерами (Henry і Frank Fowlers), авторами ряду словників і книги *The King's English* [3], Хеффер відстоює основні правила королівської мови і в той самий час виступає як журналіст і редактор з інструкціями і рекомендаціями, добре знайомими за підручниками для журналістів-початківців. Його книга, крім цього, якщо читати між рядків, допомагає знайти відповіді на численні запитання, які виникають сьогодні у лінгвістів щодо мовної норми, мови ЗМІ та мови вищих класів суспільства.

Еталон правильної мови історично пов'язується з класом аристократії, він до цих пір зберігає статус елітарності, саме тому клас освічених англійців, що користується ним, з кожним роком скорочується. – *Good English, therefore, is now something popularly associated with a certain, usually over-privileged, class. In fact, it is not a middle-class trait at all. It is a trait of the far smaller educated class, and this class (by any strict definition of the term) is contracting all the time [1, XXIII].*

Таке ставлення до зразкової англійської мови як до мови аристократії зберігається і сьогодні. Соціальний статус привілейованості і аристократичності настільки закріпився за мовою-еталоном, що став головною перешкодою для його вивчення англійцями. Не можна не погодитися з автором книги в тому, що гарна англійська мова не є прерогативою аристократії. – *Good English is not the preserve of an elite: it is available to everyone who wishes to speak. Якщо і робити щось, то треба робити добре. – If something is worth doing it is, as the cliché has it, worth doing well. Why should language be an exception? Why should we be afraid of excellence and precision? If English is worth speaking or writing, then it is worth speaking or writing well [1, XXIV].*

Подібна ситуація в країні пояснюється існуючою в суспільстві точкою зору, згідно з якою виправляти мову дитини або дорослого, вказувати на його помилки в мові – значить обмежувати їх у самовираженні. А також системою освіти в окремих університетах Великобританії, де, на думку Хеффера, недостатня увага приділяється

вивченню англїйської мови. Хотїлося б підкреслити, що мова йде не про іноземцїв, а про англїйцїв і професїйних журналістїв і письменникїв. Хеффер зазначає вїдсутнїсть в окремих унїверситетах належної уваги викладачїв до вивчення слїв та їх значень, до читання лїтератури та аналізу прочитаного, видїлення слїв і словосполучень і тих смислїв, якї вони несуть у текстї, до усїх тих видїв роботи, якї прищеплюють чутливїсть до мови та сприйнятливїсть до нюансїв.

Згадаймо роман Джейн Остен «Почуття і чутливїсть» (*Sense and Sensibility*), який чудово вїдображає особливостї виховання та освїти у вищих класах і серед представникїв дрїбнопомїсного дворянства (джентрї), ту сприйнятливїсть до інтонацїйних і лексичних нюансїв, яка культивувалася в цих колах. Ця лїтература досї зберїгає свою актуальнїсть для названих класїв, про що свїдчать посилання і алюзїї на твори Джейн Остен і в сучаснїй лїтературї. Але мова йде не про мову епохи Джейн Остен або Вїльяма М. Теккерея, а про сучасну англїйську мову, яка значно змїнилася з того часу: з інтенсивно розвинутими технологїями і засобами комунїкацїї з'явилися новї поняття, слова і значення окремих слїв, якї вїдображають сучасне життя з усїма його характерними особливостями. І про це також пише Саймон Хеффер.

Стандартна, або правильна, англїйська мова будується на «трїох китах»:

- 1) правильний вибїр слова і його використання у властивому йому значеннї;
- 2) грамотне використання граматичних конструкцїй;
- 3) ясна логїка висловлювання.

Лїтературна англїйська мова давно систематизована та яскраво представлена в граматиках і книзї Фаулера *The King's English* (1906), а також у пїдручниках з англїйської мови. Правильна англїйська мова – це мова, зрозумїла для інших. Як пише Хеффер, *So long as people are comprehensible to others they may write or speak as they choose* [1, XVIII].

Усього, що порушує цї принципи, рекомендується уникати. Це головний лейтмотив книги Саймона Хеффера. Основним «китом» правильної англїйської мови є слово, тому зупинимося на використаннї слова. Правильно вїдїбране слово – основна умова для ефективного спїлкування: воно дає можливїсть передати інформацїю ясно і точно. Все частїше зазначаються випадки вживання слїв у значеннях слїв, близьких до них за звучанням, як, наприклад: *prevaricate* – *procrastinate*, *adultery* – *fornification*, etc. Перше стало використовуватися в значеннї другого, і словники зафіксували цї помилково з'явленї значення (що неправомїрно, на думку автора); вживання слїв не у властивих їм значеннях – *aggravate*, *anticipate*, *alibi*, *appreciate*, *deprecate*, *dilemma*, *forensic*, *literally*, *mutually*, *refute*, *transpire* і багато інших. Цей список можна було б продовжити. Як видно з прикладїв, це переважно слова іноземного походження.

Сучаснї публїкацїї виявили і проблеми у використаннї слїв, що практично збїгаються за своїм звучанням: *adverse* – *averse*, *affect* – *effect*, *alternately* – *alternatively*, *ambiguous* – *ambivalent*, *aural* – *oral*, *chord* – *cord*, *compliment* – *complement*, *connote* – *denote*, *deceased* – *diseased*, *discreet* – *discrete*, *disinterested* – *uninterested*, *principal* – *principle*, etc. Багато помилок і неправильностей спостерїгається у використаннї прикметникїв, що розрїзняються лише одним суффіксальним стилем -al: *economic* – *economical*, *historic* – *historical*, *comic* – *comical*, etc.

Автор книги правомїрно пов'язує якїсть англїйської мови з освїтою. Випускники найбільш престижних унїверситетїв Великобританїї досї не перестають дивувати своїм умїнням майстерно вести словеснї бої, вїдстоювати

свою точку зору, іронїзувати і створювати рїзного роду каламбури. Ця майстернїсть досягається і завдяки, зокрема, вивченню латинської та грецької мов з їх складними граматичними системами. Отриманї студентами знання і уявлення про можливостї використання граматичних структур та лексичних нюансїв іноземних мов переносяться потїм і на рїдну мову, що сприяє кращому запам'ятовуванню слїв іноземного походження та правильного їх використання в англїйській мовї, а також майстерному оволодїнню складною і тонкою категорїєю модальностї. А вїдсутнїсть цих знань вїдбивається в тих помилках, на якї вказує у своїй книзї Саймон Хеффер.

Слова іноземного походження, якї викликають труднощї у журналістїв, дозволяють провести межу мїж лїтературною, правильною, або королївською, англїйською та мовою англїйської аристократїї, яка, також спираючись на три «кити», виробила свїй особливий код спїлкування, зрозумїлий тїльки для посвячених. Асимїльованї слова іноземного походження й іноземнї слова входять в аристократичний код спїлкування. Говорячи про коди і кодування мови в цїлому, не можна не згадати книгу *Barry J. Blake Secret Language* [2], в якїй автор виявляє усї види створених людством кодїв і шифрїв, що використовувалися для приховування інформацїї і спїлкування всерединї замкнутого соцїуму. Крім добре усїм вїдомих жаргонїв, сленгу, арго і секретної мови, автор видїляє в особливий роздїл непряме висловлення. Це ввїчливї форми, навмисна неяснїсть висловлювання, гумор, евфемїзми і образливї вирази, оксюморон та їн. [2, р. 241–263].

Хеффер застерїгає кожного, хто хоче правильно і красиво говорити англїйською мовою, вїд використання таких категорїй слїв, якї не сприяють прямому та однозначному виразу думки, якї створюють двозначнїсть у мовленнї. До них належить перш за все прикметник – *Adjectives are a minefield*.

Highly adjectival prose can be satirical or humorous – the most justifiable use of the technique – but it is usually a form that creates a feeling of sensationalism, incincerity and, paradoxically, vagueness, by reducing directness and clarity [1, p.137].

Прикметник – це той «камїнь спотикання», якїй, на думку Хеффера, слїд обходити, бо вїн завжди ускладнює розумїння і викликає питання: «А що малося на увазї?»

If you simply wish to tell your friend the truth, think carefully before firing the adjective gun. The damage, whether to the dull man's reputation or to yours, may be hard to undo afterwards.

If you are going to use an adjective, take the trouble to choose one that reflects exactly the sense you wish to impart to your reader [1, p. 137].

У статтях Т. О. Івушкіної [4; 5] прикметник вивчався як соцїолїнгвїстична категорїя, яка допомагає розмежуванню мови нейтральної, лїтературної або стандартної й мови представникїв вищих класїв і аристократїї. Невїд'ємною частиною аристократичного коду спїлкування є прикметник, якїй виступає як непрямий і тонкий спосїб передачі емоцїй, іронїї та сарказму, як своєрїдна маска і код, що дозволяє вїдокремлювати «своїх» вїд «чужих». Саме тому автори пїдручникїв з журналістики схильнї розглядати прикметник як головного ворога для журналіста – вони настїйно рекомендують використовувати тїльки однозначнї прикметники, що вказують на якїсть або ознаку предмета.

There are two distinct types of adjective – those that describe matters of fact and those that describe matters of perception or opinion. The former are far less offensive than the latter, and therefore more excusable [1, p. 137].

Подібні проблеми можуть викликати і прислівники, і тому журналісти повинні пам'ятати про це. Клас абстрактних слів також мається на увазі автором, коли мова йде про нещирість у розділі книги *Dishonesty* [1, p. 174–175]. Зазначаючи нещирість політиків, Хеффер вказує на використання таких слів, як свобода, прогрес, демократія, забобони, цінності, у протилежних, не властивих їм значеннях. – *It had been popular for politicians to speak in recent years of modernizing aspects of our life, when they simply mean changing them, and quite often changing them for their own convenience. The same is true of progress, freedom, liberty, and other words that suggest some sort of utopian achievement: they are used to dress up something that is far less than the word suggests, or to obfuscate something that is in fact the very opposite of the word* [1, p. 174].

Клас абстрактних слів, як показують проведені раніше і проведені в цей час дослідження, соціально маркує мову англійця (і не тільки англійця), утворює двозначність, веде від істинного стану речей, служить свого роду маскуванню і засобом мовного маніпулювання. Він завжди є індикатором отриманої у кращих університетах освіти і показником приналежності до вищих класів суспільства. Саме тому абстрактні іменники входять у систему аристократичного коду і вимагають від журналістів особливої обережності у використанні.

Двозначність породжують і слова в метафоричних значеннях (як іменники, так і дієслова), які швидко застарівають і тому небажані для використання журналістами.

The problem with metaphors and similes is that they quickly become old. They tend to be overworked by those in search of a quick thrill, or who wish to propagate a sense of sensationalism. The principle culprits, therefore, are to be found in the mass media [1, p. 171].

Непрямими способами вираження думки є і евфемія, і політкоректність. Вони також входять до аристократичного коду спілкування, як і будь-яке розширення значення (*branching out*) [1, p. 171–173] слів, яке може призводити до двозначності і певної складності в їх вживанні. І, звичайно, альянзи – назви творів, географічних назв, організацій і т.д., які завжди виділяли людину високоосвічену. Про це свідчать помилки, які допускаються журналістами у друкованих роботах і які наводяться автором книги – *a ship of the Royal Navy, the tomb of the Unknown Warrior, the Cambridge college Peterhouse, St. Peter College (house is synonym for college); Eton the school has halves (not terms); Union Jack (not Flag); wedding and marriage are not interchangeable terms: wedding is the ceremony, but each of its principals undergoes a marriage* [1, p. 189–190].

Чітко відсікаючи усю складність і двозначність, яка породжується в тексті і мові визначеними вище класами слів, Хеффер закликає журналістів знати мову своєї аудиторії. ...I repeat, we are an old country with a class system, and in our society what we say inevitably stands as a badge of who we are. Our reaction to what we read says it just as clearly to ourselves, which is why writers with a certain audience that they wish to propitiate need to speak the same language as their readers do [1, p. 189].

Й у зв'язку з цим він згадає книгу Алана Росса, Івліна Во і Ненсі Мітфорд *Noblesse Oblige*, в якій виділяються два класи слів – U – non-U words (U – вищі класи – non-U – не вищі класи), згідно з їх соціальною маркованістю в мові. Цікаво, що, незважаючи на те, що з моменту публікації цієї книги минуло більше півстоліття і, як уже зазначалося, відбулися істотні, якщо не сказати, епохальні політичні, економічні та інші зміни в житті Великобританії, основа виділених у

мові англїської аристократії слів зберігається. Наведемо ці слова: U: bicycle – non-U: cycle; U: napkin – non-U: serviette; U: a dressing jacket – non-U: a dress-suit; evening dress is a white tie, a white waistcoat and a tailcoat; U: pudding for lunch or dinner – non-U: sweet; a dessert – after dinner (U) and will consist of nuts, fruit and fortified wines. U: lavatory – non-U: toilet paper; U: house – non-U: home; U: drawing or sitting room – non-U: lounge; U: sofas – non-U: settees; U: sick (vomit) – ill (stay in bed), etc. Вийшли із вживання U: looking glass та ice – тепер графиня використовує здебільшого mirror та ice cream [1, p. 189].

Очевидно, засоби масової інформації, керуючись такими професійними маяками, як популярність, рейтинги і продажі, зводять нанівець мовні тонкощі і нюанси, роблячи їх долею того нечисленного класу країни, для яких гра зі словами і значеннями, імплікації та підтексти – це завжди прояв своєї індивідуальності, почуття гумору і високого інтелекту.

Розгляд основних тенденцій у використанні лексики в рамках нормованої або королівської англїської мови та специфіки її вживання в журналістиці дозволяє побачити відмінності між англїською мовою ЗМІ та англїською мовою вищих класів Великобританії, які представлені опозицією – висловлювати думку *ясно і прямо vs. опосередковано та натяками*. Оцінність слів, що прийшла на зміну описовості, є яскравим свідченням маркетингової природи нашого століття, що пояснює багато тенденцій у використанні англїської мови.

Бібліографічні посилання

1. **Heffer Simon.** Strictly English / Simon Heffer. – London : Random House Books, 2010. – 322 p.
2. **Blake Barry J.** Secret Language. Codes, Tricks, Spies, Thieves, and Symbols / J. Blake Barry. – Oxford University Press, 2010. – 328 p.
3. **Henry Fowler.** (Introduction). The King's English (Oxford Language Classics Series) / Fowler Henry, Fowler Frank, Parris Matthew. – Oxford University Press, 1996. – 390 p.
4. **Ивушкина Т. А.** Прилагательное в социолекте высшего общества / Т. А. Ивушкина // Филологические науки в МГИМО : сб. науч. трудов. – № 48 (63). – 2012. – С. 25–37. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vestnik.mgimo.ru>
5. **Ивушкина Т. А.** Социолингвистический аспект прилагательного в речи англичанина / Т. А. Ивушкина // Филологические науки в МГИМО : сб. науч. трудов. – № 47 (62). – 2012. – С. 58–71. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vestnik.mgimo.ru>

Бібліографічні посилання

1. Ивушкина, Т. А. Прилагательное в социолекте высшего общества. М.: МГИМО-Университет, 2012. 48 (63). Филологические науки в МГИМО. Сборник научных трудов. Web. <<http://vestnik.mgimo.ru>>.
2. Ивушкина, Т. А. Социолингвистический аспект прилагательного в речи англичанина. М.: МГИМО-Университет, 2012. 47 (62). Филологические науки в МГИМО. Сборник научных трудов. Web. <<http://vestnik.mgimo.ru>>.
3. Blake, Barry J. Secret Language. Codes, Tricks, Spies, Thieves, and Symbols. N.p.: Oxford U Press, 2010. Print.
4. Fowler, Henry, Frank Fowler, and Matthew Parris. The King's English (Oxford Language Classics Series). N.p.: Oxford U Press, 1996. Print.
5. Heffer, Simon. Strictly English. London: Random House, 2010. Print.

Надійшла до редколегії 04.11.2016